

ความเชื่อและอานิสงส์การตักบาตรเที่ยงคืน ของวัดในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

The Faith and Benefits of The Midnight alms - Round in Muang District Chiang Mai Province

พระสิทธิพงษ์ วิสุทธิวิโส

โพน นามณี, พระครูสมุห์ธนโชติ จิระธมโม

Phra Siddhipong Visuddhivangso

Phon Namanee, Phrakrusamu Thanachot Ciradhammo

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตล้านนา

Mahamakut Buddhist University Lanna campus

Corresponding Author, Email: Sirisiddhipongbmc1@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาพิธีกรรมการตักบาตรเที่ยงคืน 2) เพื่อศึกษาความเชื่อและอานิสงส์การตักบาตรเที่ยงคืน 3) เพื่อเสนอแนวทางการอนุรักษ์การตักบาตรเที่ยงคืนของวัดในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ โดยศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกจากกลุ่มตัวอย่างที่ทำการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง ประกอบด้วย เจ้าอาวาส มัคทายก ผู้จัดพิธีกรรมการตักบาตรเที่ยงคืน พระภิกษุสงฆ์ที่ออกบิณฑบาต ประชาชนทั่วไปที่เข้าร่วมพิธีกรรมการตักบาตรเที่ยงคืน และผู้เชี่ยวชาญด้านพุทธศาสนา รวมทั้ง 21 รูป/คน ในเขต อำเภอเมืองเชียงใหม่ เป็นพื้นที่ศึกษา วิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1) พิธีกรรมการตักบาตรเที่ยงคืน มาจากคัมภีร์สมันตปาสาทิกา และคัมภีร์โอศกาวทาน เรื่องพระอุปคุต ว่าเป็นพระอรหันต์ผู้ทรงอิทธิฤทธิ์ ในครั้งที่พระเจ้าอโศกได้อาราธนามาคุ้มครองงานสมโภชสฤป พระเจ้าอโศกได้เสด็จลงน้ำอัญเชิญพระอุปคุตขึ้นมาบนฝั่ง จึงเป็นที่มาของการอัญเชิญพระอุปคุตขึ้นจากน้ำเพื่อมาเป็นองค์ประธานในพิธีกรรมตักบาตรเที่ยงคืน

2) ความเชื่อและอานิสงส์การตักบาตรเที่ยงคืน เชื่อว่าพระอุปคุตเป็นพระอรหันต์ที่ทรงอิทธิฤทธิ์และเชื่อว่าท่านยังไม่นิพพานมีสถานะเป็นทิพย์ ถ้าได้ตักบาตรกับพระ

อุปคตแล้วจะทำให้เกิดอานิสงส์คือประสบความสำเร็จตามที่ตนปรารถนา

3) แนวทางการอนุรักษ์การตักบาตรเที่ยงคืน ได้มีการประชาสัมพันธ์ แจ้งข่าวสาร โดยใช้สื่อมวลชนมีเดียเข้ามาประกอบซึ่งเป็นการประชาสัมพันธ์ที่สามารถให้ประชาชนได้รับข้อมูลข่าวสารได้รวดเร็ว

คำสำคัญ : พิธีกรรม, ความเชื่อ, การตักบาตรเที่ยงคืน,

Abstract

The objectives of this thesis were as follows; 1) to study ritual of midnight alms-round, 2) to study faith and benefits of midnight alms-round, and 3) to offer guidelines for preserving midnight alms-round in Muang district, Chiang Mai province by studying related documents and by interview to find in-depth information from target group 21 people with specific selection consisting of abbots, ceremonial laymen who managed midnight alms-round ceremony, monks who walked for alms-round, people participating in midnight alms-round ceremony and Buddhist learned people in Muang district, Chiang Mai province as studied area. The tools used to collect data were in-depth interviews, and data were analyzed in descriptive manner.

The results of research were found that: 1) Midnight alms-round ceremony was inherited from Samantapasidhika and Asokavadana. The story told that Phra upakut was an arahant with great prowess in the time that king Asoka who invited him to safeguard celebration pagodas. King Asoka went down into the water to hold him on to the shore. This became the origin of carrying Phra Upakut from the water to preside over at the ceremony in the midnight alms-round ceremony.

2) Faith and benefits of midnight alms-round ceremony were that Phra Upakut was a powerful monk and that he had not yet attained nirvana and held a state of divine being. Giving alms to Phra Upakut would cause benefits such as a successful ambition as wished.

3) Guidelines for preserving midnight alms-round should involved public information and the news report by using multi-media which were public information that could cause people to receive fast information.

Keywords: Faith, Benefit, Midnight alms-round

บทนำ

การทำบุญด้วยวิธีตักบาตร เป็นกิจที่ชาวพุทธนิยมทำกันทั่วไปทุกเช้า ที่พระออกมาบิณฑบาต คำว่า “บิณฑบาต” มาจากคำบาลีว่า “บิณฑปาต” แปลตามศัพท์ว่า “การตกของก้อนข้าว” หมายถึง ทำอาหารให้ตกลงไปในบาตรพระ คือตักบาตร การทำบุญตักบาตรนี้มีมาแต่ครั้งพุทธกาล ประเพณีนี้ชาวพุทธถือกันว่าเป็นการสร้างกุศล และถือว่าเป็นการแผ่ส่วนบุญ อุทิศส่วนกุศลให้กับญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว พุทธศาสนิกชนผู้ที่ตักบาตรทุกวัน ย่อมได้รับอานิสงส์ 5 ประการ ตามที่พุทธเจ้าตรัสไว้ ดังนี้ 1) เป็นที่รักของผู้คนทั้งหลาย 2) คนดีมีปัญญาย่อมชอบคบค้าสมาคมด้วย 3) มีชื่อเสียงที่ดังกาม 4) เป็นผู้ไม่ห่างไกลธรรม และ 5) เมื่อตายแล้วย่อมเข้าสู่สุคติโลกสวรรค์ (นัชพล คงพันธ์, 2564: 212)

การใส่บาตรทุกวัน ทำให้จิตใจเกาะอยู่กับความดี เป็นการฝึกจิตให้คลุกเคล้าอยู่กับกุศล ซึ่งเป็นทางแห่งความเจริญ ที่ พระพุทธเจ้าตรัสรับรองว่า “ผู้ฝึกจิตดีแล้ว ย่อมนำสุขมาให้” เพราะเมื่อตื่นขึ้นมา สิ่งแรกที่จะนึกถึงคือจะหาอะไรใส่บาตรดี ซึ่งจุดนี้ก็เรียกว่าเป็นสังฆานุสติ เพราะนึกถึงพระสงฆ์ และจาคานุสติ เพราะนึกถึงสิ่งที่จะนำไปใส่บาตรพระ เป็นการลดความตระหนี่ บรรเทาความเห็นแก่ตัว สร้างใจให้เป็นสุขและสร้างสังคมให้ร่มเย็น เพราะเป้าหมายหลัก ของการให้ทานที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ คือ เพื่อกำจัดความตระหนี่ มุ่งสู่ความดีและความเสียสละเป็นการต่อบุญต่อลาภให้แก่ตนเอง เพราะการใส่บาตรเป็นการเสริมทานบารมีโดยตรง เป็นการสร้างทางแห่งความมั่งคั่งร่ำรวยและความคล่องตัวในโลก ยิ่งทำทุกวัน กุศลก็ยิ่งส่งผลอย่างต่อเนื่อง จนสามารถหลีกพ้นความยากจนได้อย่างถาวร เพื่อการอุทิศส่วนกุศลให้แก่บุคคลอันเป็นที่รักที่ล่วงลับไปแล้ว อันเป็นการแสดงความกตัญญูต่อผู้มีคุณเป็นการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามของเรา เอาไว้ เพื่อความงดงามและมีเสน่ห์อันเป็นเอกลักษณ์ของชนชาติ (พระเทพโพธิวิเทศ, 2556 : 107) ดังที่นางวิสาขา เอตทัตถะเป็นผู้เลิศกว่าอุบาสิกาทั้งหลาย ได้จัดงานทำบุญเลี้ยงพระที่คฤหาสน์ของตน ได้นิมนต์พระพุทธเจ้า

และพระสงฆ์สาวกมาฉันอาหาร นางวิสาขาได้ส่งคำเชิญไปยังมิคารเศรษฐีบิดาสามีของตนซึ่งยังไม่ได้นับถือพระพุทธศาสนาให้มาร่วมทำบุญ เมื่อมิคารเศรษฐีได้เฝ้าพระพุทธเจ้าได้ฟังธรรมซึ่งไม่เคยฟังมาตลอดชีวิต ฟังจบก็สำเร็จอริยบุคคลชั้นโสดาบัน

การตักบาตรจะเริ่มเมื่อพระภิกษุสามเณรออกบิณฑบาตตอนเช้าทุกวัน ชาวบ้านจะเตรียมอาหารคาวหวาน ผลไม้ ดอกไม้ธูปเทียน มาตักบาตรทุกวัน บางคนตักบาตรเฉพาะในรอบวันเกิด วันสำคัญทางศาสนา เช่น ตักบาตรเทโว ตักบาตรข้าวสาร ตักบาตรดอกไม้ธูปเทียน และตักบาตรเที่ยงคืน ซึ่งชาวล้านนาจะเรียกว่า “เป็งปู้ด” พิธีการของการตักบาตรเที่ยงคืนคือ ในวันเพ็ญที่ตรงกับวันพุธ เป็นวันที่ประชาชนจะจัดเตรียมอาหารแห้งไปทำบุญที่วัดเวลาหลังเที่ยงคืนของวันอังคาร คือ 0.00 นาฬิกาของวันพุธ เพื่อให้พระสงฆ์ออกรับบาตร ซึ่งถือเป็นภาระระลึกถึงพระอุปัชฌ์ ซึ่งบางปีอาจมีหลายวัน แต่ต้องตรง วันเพ็ญวันพุธ เป็งพุธ หรือ เป็งปู้ด ทางล้านนาจะออกเสียง พ.พาน เป็น ป.ปลา จึงเรียกว่า เป็งปู้ด คำว่า เป็ง มีความหมายถึงพระจันทร์เต็มดวง เดือนเพ็ญ หรือวันขึ้น 15 ค่ำ ตรงกับวันศีลหรือวันพระ วันเดือน ปีใดที่วันขึ้น 15 ค่ำ ตรงกับวันพุธ นั่นคือ วันเป็งปู้ด ซึ่งเป็นประเพณีที่สืบสานต่อกันมาว่า ประเพณีตักบาตรเที่ยงคืน หรือพิธีตักบาตร “เป็งปู้ด” เป็นประเพณีของทางภาคเหนือ ในทุกปีที่มีวันขึ้น 15 ค่ำ ที่ตรงกับวันพุธโดยไม่เจาะจงว่าต้องอยู่ในเดือนใดพระภิกษุสามเณรในเมืองทุกรูปจะออกบิณฑบาตในตอนเที่ยงคืน ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่เขาสู่วินพุทธ บรรดาพุทธศาสนิกชนจะเตรียมข้าวสารอาหารแห้งไว้ใส่บาตรตั้งแต่หลังเที่ยงคืน โดยจะไปคอยใส่บาตร ตามวัดต่าง ๆ ในตัวเมือง

ประเพณีตักบาตรเที่ยงคืน เกิดขึ้นครั้งแรกเมื่อใดไม่ปรากฏหลักฐานที่แน่ชัด แต่เข้าใจว่าทางภาคเหนือคงรับเอามาจากประเทศพม่า (เจริญ ตันมหาพราน, 2563 : 41) พิธีกรรมการตักบาตรเที่ยงคืน เป็นประเพณีที่สืบทอดมาเกือบ สี่ร้อยกว่าปีแล้ว นับตั้งแต่เมืองเชียงใหม่ตกเป็นเมืองขึ้นของพม่า ตั้งแต่พ.ศ. 2110 เรื่อยมา

มีความเชื่อว่า พระอุปัชฌ์ซึ่งเป็นภิกษุในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชประมาณ พ.ศ.234 เมื่อสำเร็จเป็นพระอรหันต์แล้ว ได้ลงไปเจริญภavanaเข้านิโรธสมาบัติ อยู่ ณ สะดือทะเลเป็นประจำ เมื่อท่านออกจากนิโรธสมาบัติแล้ว จะขึ้นมาโปรดชาวเมืองก่อนเวลารุ่งอรุณหรือเช้ามีด จึงเชื่อกันว่าผู้ที่ได้ทำบุญกับพระอรหันต์ผู้ออกจากนิโรธสมาบัติจะได้ผลานิสงส์มาก ชาวพม่าจะจัดเตรียมอาหารไว้ใส่บาตรพระอุปัชฌ์ ในวันดังกล่าว

ในประเทศไทยการใส่บาตรเที่ยงคืนนี้ชาวล้านนาเชื่อกันว่าพระอุปัชฌ์จะแปลงกายเป็นสามเณรออกมาโปรดสัตว์ถ้าผู้ใดใส่บาตรกับพระอุปัชฌ์แล้วบุคคลนั้น จะประสบ

แต่ความสุขร่ำรวยด้วย ทรัพย์สินเงินทองได้อานิสงส์มากได้อานิสงส์ทันตาในชาตินี้ ดังนั้นเมื่อถึงวันเพ็ญตรงกับวันพุธ ชาวล้านนาจะไปคอยใส่บาตรเป็นพิเศษ โดยบางปีอาจมีครั้งเดียว หลายครั้ง หรือไม่มีเลยก็ได้เป็นประเพณีนิยมที่มีเฉพาะในภาคเหนือเท่านั้นจึงถือเป็นหนึ่งในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาที่สืบทอดปฏิบัติกันมาจนถึงปัจจุบัน ในปัจจุบันประเพณีตักบาตรเที่ยงคืน ใน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ได้รับความศรัทธาจากชาวพุทธศาสนา และนักท่องเที่ยวไปอย่างกว้างขวาง วัดต่างๆในตัวเมืองได้จัดให้มีประเพณีตักบาตรเที่ยงคืน ขึ้นทุกครั้ง เมื่อถึงวันขึ้น 15 ค่ำที่ซึ่งตรงกับวันพุธ มาเป็นระยะเวลาอันยาวนานแล้ว ทำให้เป็นที่ประทับใจของผู้ที่พบเห็นที่มาเยือน เป็นที่ทราบโดยทั่วกันว่า ถ้าอยากทำบุญประเพณีตักบาตรเที่ยงคืน จะต้องมาที่จังหวัดเชียงใหม่

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงมีความสนใจใคร่ศึกษาประเพณีตักบาตรเที่ยงคืน หรือพิธีตักบาตรเป็งปู้ด ด้วยว่าประเพณีนี้มีความสำคัญยิ่ง ต่อพุทธศาสนิกชน และการสืบสานวัฒนธรรมประเพณีที่มีมาแต่โบราณ และมีการส่งเสริมวัฒนธรรมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาพิธีกรรมการตักบาตรเที่ยงคืนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
- 2) เพื่อศึกษาความเชื่อและอานิสงส์การตักบาตรเที่ยงคืนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
- 3) เพื่อเสนอแนวทางการอนุรักษ์การตักบาตรเที่ยงคืนในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

1) แนวทางการศึกษาวิจัย

(1) การศึกษาเอกสาร (Document Research) เป็นการศึกษาจากรวบรวมแนวคิดทฤษฎี รายงานจากเอกสารวิชาการต่างๆ ดังนี้ 1) ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับพิธีกรรม ความเชื่อและอานิสงส์การตักบาตรเที่ยงคืน จากพื้นที่ ที่ได้มีการจัดพิธีกรรมการตักบาตรเที่ยงคืน ในเขต อำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่ 2) ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับที่มาของความเชื่อและอานิสงส์การใส่บาตรเที่ยงคืน

(2) การเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) แบบเจาะจง ผู้วิจัยในการศึกษาโดยการกำหนดแนวทางการสัมภาษณ์

2) กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย

กลุ่มเป้าหมายในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ เจ้าอาวาส พระภิกษุสงฆ์ และมัคทายกของวัดที่เป็นผู้จัดการดูแล พิธีกรรมการตักบาตรเที่ยงคืน จำนวน 5 รูป/คน พระภิกษุสงฆ์ที่ออกบิณฑบาต จำนวน 4รูป ประชาชนทั่วไปที่เข้าร่วมพิธีกรรมการตักบาตรเที่ยงคืน จำนวน 10 คน

ผู้เชี่ยวชาญด้านพุทธศาสนา จำนวน 2 คน รวมกลุ่มเป้าหมายทั้งหมด 21 รูป/คน โดยเลือกเฉพาะเจาะจง

3) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลเป็นเครื่องมือแบบสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยได้สร้างขึ้นโดยอาศัยกรอบแนวคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามปัญหาวิจัยวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือแบบสัมภาษณ์ แล้วร่างเครื่องมือแบบสัมภาษณ์เพื่อให้ครอบคลุมและสามารถตอบวัตถุประสงค์ ดังนี้

(1) ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือแบบสัมภาษณ์

(2) ร่างเครื่องมือแบบสัมภาษณ์ให้ครอบคลุมและสามารถตอบวัตถุประสงค์ได้แล้วให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องตามเนื้อหาและวัตถุประสงค์ในการวิจัย จำนวน 3 ท่าน

4) การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นการเก็บข้อมูลโดยจากกลุ่มเป้าหมายที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมตักบาตรเที่ยงคืน โดยใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์เชิงลึกและแบบสังเกต ที่เกี่ยวกับพิธีกรรมการตักบาตรเที่ยงคืน ซึ่งผู้วิจัยได้วางแผนปฏิบัติไว้

5) การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมาย คือ ผู้จัดการและผู้ร่วมพิธีกรรมการตักบาตรเที่ยงคืน แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ โดยเชื่อมโยงให้เห็นความสัมพันธ์ในแง่ต่าง ๆ ตามความเป็นจริง นำมาวิเคราะห์เชิงพรรณนาให้เชื่อมโยงความสัมพันธ์ในแง่ต่าง ๆ อันเป็นการวิเคราะห์ออกมา โดยจัดหมวดหมู่ในประเด็นตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่ตั้งไว้

ผลการวิจัย

จากการดำเนินการตามขั้นตอนของการวิจัย เรื่อง ความเชื่อและอานิสงส์การ ตักบาตรเที่ยงคืนของวัดในเขตอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ปรากฏผลการศึกษาวิจัยแยก ตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1) พิธีกรรมการตักบาตรเที่ยงคืน

พิธีกรรมการตักบาตรเที่ยงคืน มาจากความเชื่อ ความศรัทธาต่อพระอุปคุต จาก เรื่องราว 2 ทางคือ ทางที่ 1 มาจากตำนานพระอุปคุต เพราะในตำนาน ได้บอกว่ามี 2 ตายายมีฐานะยากจนคนหนึ่ง มีความเป็นอยู่ยากลำบาก แต่ว่า 2 ตายายนี้เป็นคนที่มีศีล รักษา ศีล ปฏิบัติธรรมเป็นคนดีตลอด แล้วช่วงนั้นพระอุปคุตท่านก็ออกจากนิโรธสมาบัติซึ่งตรงกับ วันพุธ หลังเที่ยงคืนของวันอังคาร ซึ่งเป็นตอนเช้ามีตสองตายายนี้พอเห็นพระอุปคุตก็ได้ใส่ บาตร พอใส่บาตรเรียบร้อยแล้ว ให้หลังก็ได้อานิสงส์ของการทำบุญกับพระที่ออกจากนิโรธ สมาบัติ ก็ทำให้ สองตายายนั้นมีความร่ำรวยขึ้นมาสมปรารถนา

ทางที่ 2 ในคัมภีร์อรรถกถาสมันตปาสาทิกาเป็นของเถรวาท (Malalasekera, 1978 : 331) ไม่ได้เอ่ยชื่อว่าเป็นพระอุปคุต คัมภีร์ฝ่ายเถรวาท ปรากฏชื่อเป็นพระเถระที่มี ลักษณะเดียวกันก็คือพระอินทคุต เป็นพระที่ได้ดูแลการก่อสร้างในสมัยของพระเจ้าอโศก มหาราช ตอนนั้นพระเจ้าอโศกมหาราชได้ถวายสิ่งก่อสร้าง 84,000 หลัง ไว้ในพระพุทธ ศาสนา คณะสงฆ์ก็ได้มอบหมายให้พระอินทคุตซึ่งเป็นพระอรหันต์ที่มีอิทธิฤทธิ์ แล้วก็มี ความเชี่ยวชาญในการก่อสร้าง เรียกว่านวกัมมาธิฐฐายี คือผู้ที่ดูแลเรื่องการก่อสร้าง ก็มาดูแล ควบคุมอันนี้ก็คือที่ปรากฏในคัมภีร์เถรวาท แต่ชื่อของพระอุปคุตมีปรากฏอยู่ในคัมภีร์อโศก อวทานของมหายาน คัมภีร์นี้ก็เหมือนกับว่าเป็นคัมภีร์ที่อธิบายเรื่องการมีฤทธิ์ของพระอุป คุต พระอุปคุตได้มาช่วยปราบพญามาร เป็นเรื่องเชิงอภินิหาร ของพระอุปคุต ของล้าน นาก็ได้รับอิทธิพลจากคัมภีร์อโศกาวทาน เพราะเชื่อว่าพระอุปคุตนี้มีฤทธิ์บันดาลให้ความ สำเร็จเกิดความสำเร็จเกิดความปรารถนาโชคลาภ

พิธีกรรมการตักบาตรเที่ยงคืน ได้รับความเชื่อมาจากคัมภีร์ทั้งของฝ่ายเถรวาท คือ คัมภีร์สมันตปาสาทิกา และของฝ่ายมหายานคือคัมภีร์อโศกาวทาน เรื่องพระอุปคุตต์ หรืออุปคุต ว่าเป็นพระอรหันต์ผู้ทรงอิทธิฤทธิ์ มากด้วยบารมี เป็นพระสาวกในสมัยหลัง พุทธกาลคือยุคพระเจ้าอโศกมหาราช ที่ช่วยปกป้องคุ้มครองไม่ให้เกิดเภทภัยต่างๆ และ เชื่อว่าท่านชอบเข้านิโรธสมาบัติเป็นประจำ การที่ท่านออกจากนิโรธสมาบัติแล้วออกรับ บิณฑบาต ผู้ตักบาตรหรือทำบุญด้วยยอมได้อานิสงส์มาก อานิสงส์เกิดขึ้นทันตา ประกอบกับ

อิทธิพลความเชื่อของชาวพม่าที่นับถือพระอุปัศฺตมากเปรียบเสมือนเป็นพระพุทธรูปเจ้าองค์ที่ 2 เมื่อชาวพม่าได้ติดต่อค้าขายกับเมืองเชียงใหม่หรืออาณาจักรล้านนาตั้งแต่ในสมัยอาณาจักรพุกามของพม่าตลอดมาหลายร้อยปี สอดคล้องกับงานวิจัยของ (พระวิฑูญ ธมฺมวโร, 2561: 119) ที่ได้ศึกษา วิเคราะห์คติเชิงปรัชญาที่ปรากฏในเรื่องพระอุปัศฺต ผลจากการศึกษาได้ข้อสรุปว่า พระอุปัศฺตกับวิถีชีวิตของชาวพุทธ ชาวพุทธจะประกอบพิธีกรรมที่สำคัญต้องอัญเชิญพระอุปัศฺตมาคุ้มครองเพื่อให้งานลุล่วงไปด้วยดี โดยสืบทอดคติในการปราบเทพบุตรมารคือพญาวัสวดี ที่ท่านได้รับนิมนต์ให้ไปปราบ จึงเกิดประเพณีอัญเชิญพระอุปัศฺตมาคุ้มครองทุกพิธีกรรมที่สำคัญ คือประเพณีตักบาตรเที่ยงคืน

2) ความเชื่อและอานิสงส์การตักบาตรเที่ยงคืน

ความเชื่อเรื่องพระอุปัศฺตในการตักบาตรเที่ยงคืน การตักบาตรเที่ยงคืนนั้น เดิมทีชาวพุทธในล้านนาได้มีการตักบาตรเที่ยงคืออยู่แล้ว ด้วยความเชื่อว่าพระอุปัศฺตเป็นพระอรหันต์ที่ทรงอิทธิฤทธิ์และเชื่อว่าท่านยังไม่นิพพานมีสภาวะเป็นทิพย์ดุจเทพเจ้า หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ดังนั้นการตักบาตรพระอุปัศฺตในอดีตนั้นเมื่อถึงวันเบ็งปู้ด (วันพุธขึ้น 15 ค่ำ) สอดคล้องกับงานวิจัยของ อภิชาติ ยอดสุวรรณ (อภิชาติ ยอดสุวรรณ, 2553: 79) ที่ว่าพระอุปัศฺต เป็นพระอรหันต์สาวกหลังพุทธกาล ซึ่งเป็นผู้เรืองฤทธิ์มีบทบาทสำคัญยิ่งในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชแห่งราชวงศ์เมารยะ เรื่องพระอุปัศฺตจะเป็นคติความเชื่อที่แพร่หลายในท้องถิ่นล้านนาและอีสาน ในสังคมทั้งสองมีประเพณีการอัญเชิญพระอุปัศฺตมาคุ้มครองงานพิธีต่าง ๆ ที่เนื่องด้วยพระพุทธศาสนา เช่น งานปอยหลวงของล้านนา งานบุญพระเวสของอีสาน ปัจจุบันชาวล้านนาก็ยังเชื่อกันว่าหากใครได้ตักบาตรพระอุปัศฺตในวันเพ็ญพุธ พระอุปัศฺตก็จะช่วยทำให้ร่ำรวยได้ ชาวบ้านบางท้องถิ่นจะเอาอาหารคาวหวานดอกไม้ใส่ถาดหรือภาชนะไปวางไว้ที่รั้วหน้าบ้าน เมื่อพระอุปัศฺตท่านทราบท่านรับรู้ก็จะได้บุญได้อานิสงส์ เป็นความเชื่อที่ผสมผสานในความเชื่อท้องถิ่นคือการถวายบูชาคุณท่าน เหมือนการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย บางท้องถิ่นเมื่อถึงวันเบ็งปู้ด ก็ทำการใส่บาตรหน้าพระอุปัศฺตที่เป็นรูปปั้น ด้วยสิ่งของต่างๆ หรือการตักบาตรพระภิกษุสามเณรในวันดังกล่าวเป็นพิเศษ แต่ไม่ได้จัดเป็นทางการ จนสมัยต่อมาเริ่มมีการจัดเป็นพิธีกรรมการตักบาตรขึ้น โดยการใส่บาตรพระสงฆ์ในวัดหลายารูป จนแพร่หลายออกไปในหลายท้องถิ่น ในพิธีกรรมตักบาตรเที่ยงคืนยังมีการจัดกิจกรรมอื่นๆ เพื่อเสริมสร้างศรัทธาความเลื่อมใสและจรรโลงจิตใจ เช่น ก่อนการจัดการตักบาตรมีการอัญเชิญพระอุปัศฺตขึ้นมา มีขบวนแห่พ้อนรำการละเล่นต่างๆ ให้เกิดความรื่นเริงบันเทิงใจเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น มีการรับศีล 5

การสมานรักษาศีล 8 ในวันนั้น และยังมีการแสดงพระธรรมเทศนา 1 ธรรมมาสน์บ้าง 3 ธรรมมาสน์บ้าง ทำให้ผู้ร่วมงานนอกจากจะได้ตักบาตรทำบุญแล้ว ยังเกิดความประทับใจในวันวัฒนธรรมประเพณีและได้ข้อคิดสติปัญญาได้หลักธรรมกลับไปใช้ดำเนินชีวิตประจำวัน เกิดความเข้มแข็งใจ จิตใจดีและเกิดความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนามั่นคงขึ้น

3) แนวทางอนุรักษ์พิธีกรรม ประเพณีการตักบาตรเที่ยงคืน

การตักบาตรเที่ยงคืนนั้นในเรื่องของเวลาการตักบาตรนั้นจะขัดกับหลักคำสอน แต่คนก็ยังนิยมการตักบาตรเที่ยงคืนซึ่งโดยส่วนมากก็มองที่เจตนาหรือประโยชน์ที่ได้รับเป็นหลัก แต่การจะอนุรักษ์พิธีกรรมนี้ให้คงอยู่นั้นอาจจะเป็นการจัดลำดับขั้นตอนพิธีการ โดยอาจจะเริ่มต้นงานตอนเที่ยงคืน มีการละเล่นการแสดง การรักษาศีลฟังเทศน์ฟังธรรมในเวลากลางคืน จนเมื่อตอนใกล้รุ่งสว่างจึงเริ่มการตักบาตร ก็จะเป็นเวลาที่เหมาะสมและไม่ขัดกับหลักธรรมวินัย อีกแนวทางหนึ่งที่จะใส่บาตรนั้นสิ่งที่ผิดวินัยก็คืออาหาร ต้องดูเรื่องกาลิก 4 ประเภทของอาหาร 4 อย่าง อาหารประเภทยวกาลิก ได้แก่พวกข้าว เนื้อปลา กล้วยไม้ ไข่ได้เข้าถึงเที่ยง และยามกาลิกได้แก่น้ำผลไม้ น้ำปานะ ไข่ได้ 1 วันกับ 1 คืน ถ้าจะตักบาตรตอนเที่ยงคืน 2 ประเภทนี้ใส่บาตรตอนเที่ยงคืนผิดพระวินัยแน่นอน แต่ถ้าใส่อาหารประเภทสัตตทาหาลิกได้แก่อาหารประเภทเนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำอ้อย สามารถเก็บไว้ได้ 7 วัน และยวชิวิก ได้แก่พวกยาต่างๆสามารถเก็บไว้ได้ตลอด กาลิก 2 ประเภทหลังนี้สามารถรับได้ตลอดเวลา นั่นหมายความว่าสามารถนำมาใส่บาตรได้ในตอนเที่ยงคืนหรือเครื่องอุปโภคบริโภคต่างๆรวมถึงดอกไม้ธูปเทียนก็สามารถที่จะนำมาใส่บาตรได้ในเวลาเที่ยงคืนโดยไม่ผิดกับหลักพระวินัย สิ่งสำคัญคือการทำให้คนต่างๆทั้งผู้ร่วมงานและผู้รับรู้ให้เข้าใจให้ถูกต้องเกี่ยวกับพิธีกรรมการตักบาตรเที่ยงคืน เมื่อรู้เข้าใจแล้วปัญหาก็จะไม่เกิดขึ้นและยังสามารถรักษาพิธีกรรมการตักบาตรเที่ยงคืนให้ยังคงอยู่สืบไปถึงรุ่นลูกรุ่นหลาน

อภิปรายผล

1) พิธีกรรมการตักบาตรเที่ยงคืน

พบว่าพิธีกรรมนี้ มาจากความเชื่อเรื่องพระอุปคุต จากเรื่องเล่า และจากคัมภีร์ อรรถกถาสมนันตปาสาทิกาของเถรวาท และคัมภีร์โอศกาวทานของมหายาน ซึ่งชาวล้านนาได้รับอิทธิพลจากคัมภีร์โอศกาวทาน เพราะเชื่อว่าพระอุปคุตนี้มีฤทธิ์บันดาลให้ความสำเร็จ เกิดความสำเร็จเกิดความปรารถนาโชคลาภ จึงถือเอาเอาเรื่องนี้มาประกอบกับเรื่องพระอุปคุตที่ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ล้านนา และเนื่องด้วยล้านนาได้ติดต่อกับค้าขายและตกเป็นเมืองขึ้น

ของพม่า จึงมีความเชื่อกันว่าได้รับอิทธิพลจากพม่าด้วย เพราะล้านนาเคยตกเป็นเมืองขึ้นของพม่า เป็นระยะเวลาที่ยาวนานถึง 216 สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระบุญนาท อดิโพล (2556) ที่ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาความเชื่อเรื่องพระอุปคุตในสังคมไทย ผลจากการศึกษาได้ข้อสรุปว่า ในประวัติความเป็นมาของพระอุปคุตพระพุทธองค์ได้ทรงพยากรณ์ไว้ว่า พระอุปคุตจะทำหน้าที่ประกาศพระศาสนาได้ดีในอนาคตหลังพุทธปรินิพพานประมาณสองร้อยปี พระอุปคุตอยู่คุ้มครองศาสนาต่อไป ด้วยอำนาจแห่งอิทธิบาทภาวนาของท่าน ดังนั้นพุทธศาสนิกชนชาวพม่าและสังคมชาวพุทธไทย มีความเชื่อว่าพระอุปคุตยังดำรงชีพอยู่จนถึงปัจจุบัน ความสำคัญของพระอุปคุต ได้แก่การรับอาราธนาให้มาดูแลรักษางานสมโภชพระสฤป ของพระเจ้าอโศกมหาราช ท่านได้ใช้อิทธิฤทธิ์ที่สูงส่งปราบมารได้ ซึ่งสะท้อนออกมาเป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษในการสอนลูกหลาน โดยดึงเอาสิ่งศักดิ์สิทธิ์เข้ามาร่วมพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น พิธีการอาราธนาพระอุปคุตมาคุ้มครองงาน ประเพณีตักบาตรเพ็ญพุธ

2) ความเชื่อและอานิสงส์การตักบาตรเที่ยงคืน

การตักบาตรเที่ยงคืนนั้นเดิมทีชาวพุทธในล้านนาได้มีการตักบาตรเที่ยงคืออยู่แล้ว ด้วยความเชื่อว่าพระอุปคุตเป็นพระอรหันต์ที่ทรงอิทธิฤทธิ์และเชื่อว่าท่านยังไม่นิพพาน มีสถานะเป็นทิพย์ดุจเทพเจ้า หรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ดังนั้นการตักบาตรพระอุปคุตในอดีตนั้นเมื่อถึงวันเพ็ญปัด ชาวบ้านจะเอาอาหารคาวหวานดอกไม้ใส่ถาดหรือภาชนะไปวางไว้ที่รั้วหน้าบ้าน เมื่อพระอุปคุตท่านทราบท่านรับรู้ก็จะได้บุญได้อานิสงส์ เป็นความเชื่อที่ผสมผสานในความเชื่อท้องถิ่นคือการถวายบูชาคุณท่าน เหมือนการบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย บางท้องถิ่นเมื่อถึงวันเพ็ญปัด ก็ทำการใส่บาตรหน้าพระอุปคุตที่เป็นรูปปั้น ด้วยสิ่งของต่างๆ หรือการตักบาตรพระภิกษุสามเณรในวันดังกล่าวเป็นพิเศษ แต่ไม่ได้จัดเป็นทางการ จนสมัยต่อมาเริ่มมีการจัดเป็นพิธีกรรมการตักบาตรขึ้น โดยการใส่บาตรพระสงฆ์ในวัดหลายๆรูป จนแพร่หลายออกไปในหลายท้องถิ่น ในพิธีกรรมตักบาตรเที่ยงคืนยังมีการจัดกิจกรรมอื่นๆเพื่อเสริมสร้างศรัทธาความเลื่อมใสและจรรโลงจิตใจเช่น ก่อนการจัดการตักบาตรมีการอัญเชิญพระอุปคุตขึ้นมา มีขบวนแห่พ้อนรำการละเล่นต่างๆให้เกิดความรื่นเริงบันเทิงใจเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น มีการรับศีล 5 การสมาทานรักษาศีล 8 ในวันนั้น และยังมีการแสดงพระธรรมเทศนา 1 ธรรมมาสบ้าง 3 ธรรมมาสบ้าง ทำให้ผู้ร่วมงานนอกจากจะได้ตักบาตรทำบุญแล้ว ยังเกิดความประทับใจในวัฒนธรรมประเพณีและได้ข้อคิดสติปัญญาได้หลักธรรมกลับไปใช้ดำเนินชีวิตประจำวัน เกิดความเข้มแข็งใจ จิตใจดีและเกิดความศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนามั่นคงขึ้นอีกด้วยสอดคล้องกับงานวิจัยของ อภิญญา เงินดี ที่ได้ศึกษาความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรม

ของพระพุทธศาสนาในฐานะทุนทางสังคม-วัฒนธรรม เพื่อการพัฒนาชุมชนชายแดนไทย-พม่า สองฝั่งแม่น้ำเมยผลการวิจัยพบว่า ประวัติความเป็นมาของความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของชุมชนชายแดนไทย-พม่า สองฝั่งแม่น้ำเมย มีมาตั้งแต่ครั้งที่พระเจ้าอโศกมหาราชส่งสมณทูตเข้ามาเผยแผ่พระพุทธศาสนาในดินแดนแถบนี้ เกิดการผสมผสานกับความเชื่อดั้งเดิมในสิ่งเหนือธรรมชาติ ได้แก่ ความเชื่อเรื่องผี เทพ และสัตว์ที่มีลักษณะพิเศษ เช่น พญานาค นรสิงห์ และหงส์ จวบจนปัจจุบันความเชื่อของผู้คนในชุมชนชายแดนไทย-พม่า สองฝั่งแม่น้ำเมย ยังคงผสมผสานระหว่างความเชื่อทางพระพุทธศาสนาและผี ความเชื่อในพระรัตนตรัยอันได้แก่ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์

3) แนวทางอนุรักษ์พิธีกรรม ประเพณีการตักบาตรเที่ยงคืน

แนวทางในการประชาสัมพันธ์งานการตักบาตรเที่ยงคืน ให้เป็นที่รับรู้ต่อสังคมภายนอกนั้น ทางวัดแจ้งกำหนดการที่แน่นอน ให้ผู้มีส่วนร่วมการจัดพิธี ต่อจากนั้นก็ให้ประชาสัมพันธ์การจัดพิธีตักบาตรเที่ยงคืน โดยใช้สื่อมวลชนมีเดีย เข้ามา เช่น ทางเฟซบุ๊ก ไลน์ ซึ่งเป็นการประชาสัมพันธ์ที่สามารถขยายเป็นวงกว้าง ประชาชนได้รับข้อมูลข่าวสารที่ชัดเจน จูงใจให้อยากได้ไปร่วมพิธี โดยการประชาสัมพันธ์นั้นจะเน้นเรื่องราว ประวัติความเป็นมาของการทำบุญตักบาตรอานิสงส์ของการทำบุญตักบาตร ดังที่ประกฎในงานวิจัยของพระครูสุเมธธรรมธาดา (พระครูสุเมธธรรมธาดา, 2563: 37) ที่ได้ศึกษา การบูรณาการองค์ความรู้และวิถีปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา กับการพัฒนาสังคมในอาเซียน ในข้อวิถีปฏิบัติทางพระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม ผลการศึกษา พบว่า การทำบุญตักบาตรเช้า และการไหว้พระสวดมนต์ ในแต่ละวันในทางปฏิบัติของชาวพุทธที่แสดงออกในแต่ละวันคือการใส่บาตรเช้า การไหว้พระสวดมนต์ก่อนนอน หรือการไหว้พระก่อนออกจากบ้านเพื่อความ เป็นสิริมงคลนับเป็นวิถีที่ชาวพุทธส่วนใหญ่ได้ปฏิบัติในชีวิตประจำวัน และได้รับการถ่ายทอด สืบต่อกันมา ซึ่งแนวคิดในการอนุรักษ์พิธีกรรมการตักบาตร หากพุทธศาสนิกชนให้ความสำคัญ ร่วมมือร่วมใจในการอนุรักษ์ประเพณี ด้วยการบอกต่อ ก็จะเป็นช่องทางที่สะดวกและไม่ต้องใช้งบประมาณแต่อย่างใด

องค์ความรู้จากงานวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่องความเชื่อและอานิสงส์การตักบาตรเที่ยงคืนในครั้งนี้ ทำให้ทราบว่าพิธีกรรมการตักบาตรเที่ยงคืนนี้มีที่มาจากความเชื่อและความศรัทธาในพระอุปคุตพระเถระในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช ที่ว่าท่านเป็นพระอรหันต์ผู้ทรงฤทธิ์ชอบเข้า

นิโรธสมาบัติและออกมาโปรดสัตว์เป็นประจำผู้ที่ได้ทำบุญตักบาตรกับท่านจะได้อันสงส์รวดเร็วทันตาเห็น พิธีกรรมการตักบาตรเที่ยงคืนนี้เป็นพิธีกรรมที่แปลกและมีเฉพาะถิ่นในกลุ่มจังหวัดทางภาคเหนือที่เป็นอาณาจักรล้านนาในอดีตเท่านั้น ซึ่งทำสืบทอดกันมาเป็นเวลาหลายร้อยปี เป็นพิธีกรรมที่มีเอกลักษณ์ มีความน่าสนใจ จนเป็นจุดหนึ่งที่ทำให้ผู้คนในต่างถิ่นต่างเดินทางเข้ามาเพื่อเข้าร่วมและชมพิธีกรรมนี้ของจังหวัดเชียงใหม่

สรุป

พิธีกรรมการตักบาตรเที่ยงคืน เป็นอัตลักษณ์เฉพาะถิ่นในล้านนา ที่ผสมผสานทั้งความเชื่อดั้งเดิมและความเชื่อในพุทธศาสนา กล่าวคือความเชื่อดั้งเดิมนั้นคนในดินแดนล้านนาในอดีตนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายทั้งผีสงเทวดาอารักษ์ เมื่อพระพุทธศาสนาเข้ามาในดินแดนล้านนา พุทธศาสนาเถรวาทแบบลังกาวงศ์ที่เผยแพร่มาทางอาณาจักรมอญ พม่า และทางสุโขทัย ทำให้คำสอนโดยเฉพาะคำสอนในพระไตรปิฎก อรรถกถา คัมภีร์ ปกรณวิเศษต่างๆ รวมทั้งประวัติพระอุปัคตที่ปรากฏมีในคัมภีร์โลกบัญญัติและปฐมสมโพธิเป็นที่นิยมศรัทธา ทำให้คำสอนของพระพุทธศาสนาผนวกผสมผสานกลมกลืนกับความเชื่อดั้งเดิม พิธีกรรมการทำบุญตักบาตรและประวัติพระสงฆ์ในพุทธศาสนา กับสภาวะความเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ของความเชื่อเดิม ผสมผสานเข้าด้วยกันกลายเป็นพิธีกรรมการตักบาตรพระอุปัคตในเวลาเที่ยงคืน ซึ่งพระอุปัคตก็ดำรงอยู่ในฐานะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นทิพย์เป็นที่ไหว้สักการบูชาสามารถทำบุญแล้วอธิษฐานเพื่อขอในสิ่งที่ตนปรารถนา เป็นที่พึ่งที่ยึดเหนี่ยวในยามประสบทุกข์ภัยเดือดร้อนให้แก่ผู้คนทั้งหลาย ซึ่งพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับพระอุปัคตนั้นมีทั้งพิธีกรรมการอัญเชิญพระอุปัคตขึ้นจากน้ำมาประดิษฐานในงานฉลองพิธีสมโภชต่างๆ และพิธีกรรมการตักบาตรเที่ยงคืนก็จะเริ่มตั้งแต่อัญเชิญพระอุปัคตขึ้นจากน้ำ การบูชา แสดงธรรมและทำบุญตักบาตรในเที่ยงคืน การจัดพิธีกรรมขึ้นนี้นอกจากประชาชนจะได้ทำบุญกุศลคือการให้ทานซึ่งเป็นหนึ่งในบุญกิริยาวัตถุวิธีการทำบุญในพระพุทธศาสนาแล้ว ยังได้ฟังธรรมะข้อคิดต่างๆ และมีกิจกรรมอื่นๆ โดยมากเน้นเพื่อเป็นสาธารณประโยชน์แก่อุปการะสังคมเช่นนำปัจจัยและสิ่งของที่ได้มอบให้ โรงพยาบาล โรงเรียน ในพื้นที่ห่างไกล สงเคราะห์แก่ผู้ยากไร้ และทำให้เศรษฐกิจในจังหวัดและท้องถิ่นเกิดการหมุนเวียนดีขึ้น ประชาชนก็มีรายได้ สร้างความสัมพันธ์ให้คนทั้งหลาย ทั้งวัด หน่วยงานราชการของรัฐและประชาชนในท้องถิ่นและผู้มาร่วมพิธีกรรม พิธีกรรมการตักบาตรเที่ยงคืนจึงควรที่จะอนุรักษ์และสืบสานให้คงอยู่คู่กับเมืองเชียงใหม่สืบไป

บรรณานุกรม

- เจริญ ตันมหาพราน. (2563). **พิธีกรรมพิศดาร**. กรุงเทพมหานคร: แสงแดด.
- นันทพล คงพันธ์. (2564). พิธีกรรมทางศาสนากับการปฏิบัติตนนิติสังคัมศึกษายุคโลกาภิวัตน์. **วารสาร มจร การพัฒนาสังคม**. 6(2), 212.
- พระครูสุเมธธรรมธาดา (สายัณห์ จนทวีสไ , บวบขม). (2563). บูรณาการองค์ความรู้และวิธีปฏิบัติทางพระพุทธศาสนา กัการพัฒนาสังคมในอาเซียน. **บัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์นครสวรรค์**. 8(2), 37.
- พระเทพโพธิวิเทศ, (2556). วิสาขามหาอุบาสิกา. กรุงเทพมหานคร : ดี เอ็ม วี.
- พระบุญนาถ อติพโล (กิจเกษม). (2556). ความเชื่อเรื่องพระอุปคุตในสังคมไทย. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระวิทย์ ธมมวโร. (2561). วิเคราะห์คติเชิงปรัชญาที่ปรากฏในเรื่องพระอุปคุต. **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- อภิชาติ ยอดสุวรรณ. (2553). ศึกษาความเชื่อเรื่องพระอุปคุตในสังคมไทย. **วิทยานิพนธ์ศิลปะศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- Malalasekera. (1978). **Dictionary of Pali proper names Vol.I**. New Delhi : Munshiram Manoharlal Publishers Pvt. Ltd.,